

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Model Europejczyka w opinii młodzieży akademickiej Cieszyna

Author: Jolanta Suchodolska

Citation style: Suchodolska Jolanta. (1996). Model Europejczyka w opinii młodzieży akademickiej Cieszyna. W: T. Lewowicki, B. Grabowska (red.), "Społeczności pogranicza : wielokulturowość, edukacja" (S. 69-75). Cieszyn : Uniwersytet Śląski. Filia. Instytut Pedagogiki

Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Jolanta Suchodolska

Model Europejczyka w opinii młodzieży akademickiej Cieszyna

W ostatnich latach jesteśmy świadkami procesu „zbliżania się Polski do Europy” lub — inaczej mówiąc — „wchodzenia do Europy”¹. Należy tu pamiętać, że Europa, w szczególności zachodnia jej część, niemal zawsze była w naszej narodowej tradycji ważnym układem odniesienia². Stan ten uległ pewnemu załamaniu po II wojnie światowej, jednak po 1989 roku ponownie obserwujemy próbę włączenia się naszego kraju do cywilizacji zachodniej³. Pomimo, iż bariery w metalności ludzi podzielonego do niedawna kontynentu są nadal widoczne i silnie tkwią w świadomości zarówno elit politycznych wschodniej i zachodniej części Europy, jak i w świadomości społeczeństw, mieszkańcy Polski w zdecydowanej większości oczekują, że integracja kulturowa z Europą, pomimo wielu wyrzeczeń, przyniesie im daleko idące korzyści.

Podejście społeczeństwa do procesów integracyjnych — w wymiarze grupowym i indywidualnym (jednostkowym) — ujawnia się między innymi w stosunku emocjonalnym do innych narodów lub grup etnicznych, w sposobie podejścia do wartości preferowanych przez inne społeczeństwa, bądź przynajmniej ich grupy opiniotwórcze, wreszcie w wyobrażeniu dotyczącym wzorca osobowego Europejczyka.

Zarówno zapatrywania Polaków na wartości preferowane przez społeczności Europy Zachodniej, jak i wyobrażenia modelu Europejczyka, funkcjonujące w ich świadomości, nie są jednoznaczne. Wyniki sondaży sporządzonych przez różne instytucje w kraju oraz pobieżne rozmowy z ludźmi, ukazują mnogość postaw⁴ wobec integracji, a także różnorodność wyobrażeń dotyczących modelu człowieka — Europejczyka. Różnorodność ta utrudnia formułowanie wniosków ogólnych i zarazem inspiruje do podjęcia badań w zakresie wspomnianych zjawisk w poszczególnych grupach społecznych.

Analiza materiałów naukowych, a także potoczne obserwacje prowadzą do wniosku, że aktualnie jesteśmy świadkami spadku znaczenia wartości narodowych, które dotychczas stanowiły ważny element identyfikacji młodych Polaków

z narodem⁵. Pobieźna ocena rzeczywistości sugeruje bowiem, że postawy te nasilają się wraz z zachodzącymi przemianami społecznymi, które towarzyszą, dokonującej się transformacji ustrojowej. Dlatego też wiele środowisk inteligentnych, zarówno w Polsce, jak i na Zachodzie, przejawia obawę, że w nowej, zjednoczonej Europie zaniknie kultura i język poszczególnych grup etnicznych, a nawet narodów⁶.

Decydując się na analizę zasygnalizowanego problemu w odniesieniu do młodzieży akademickiej Cieszyna kierowałam się w zasadzie dwoma względami. Po pierwsze — jest to grupa społeczna w przyszłości opiniotwórcza, która z uwagi na poziom wykształcenia powinna dysponować wyobrażeniami odnoszącymi się do Europy i modelu jej mieszkańców, wykraczającymi poza wcześniej funkcjonujące stereotypy⁷. Po drugie — znacząca część badanej grupy wywodzi się z innych regionów Polski, a tym samym przejawia różne wyobrażenia związane z takimi terminami, jak patriotyzm lokalny, narodowy, Europa, Europejczyk, europejskość. Ziemia Cieszyńska natomiast — jako region pograniczny i wielokulturowy⁸ — bez wątpienia wywiera określony wpływ na kształtowanie się elementów tożsamości narodowej czy społecznej, jak i na wyobrażenia modelu człowieka — Europejczyka.

Aby precyzyjnie uchwycić najczęściej występujące wyznaczniki samookreślenia młodzieży akademickiej Cieszyna oraz jej wyobrażenia modelu Europejczyka, należy podjąć próbę odpowiedzi na następujące problemy badawcze:

- W jakich kategoriach tożsamościowych młodzież określa siebie najczęściej?
- Jaki wizerunek Europejczyka funkcjonuje w świadomości tej młodzieży?

W celu odpowiedzi na powyższe problemy szczegółowe dokonałam analizy materiału badawczego dotyczącego samookreślenia się studentów w płaszczyźnie regionalnej, narodowej i europejskiej oraz odnoszącego się do ich wyobrażeń dyspozycji fizycznych i osobowościowych człowieka, pretendującego do miana „Europejczyka” w opinii badanych.

Charakterystyka badanej grupy

W przeprowadzonych w roku akademickim 1995/1996 badaniach uczestniczyło łącznie 200 studentów studiów dziennych III roku Edukacji Wczesnoszkolnej oraz III roku Wychowania Przedszkolnego. Badaniom tym poddano 172 kobiety i 28 mężczyzn⁹.

Aby uzyskać odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze uznałam za niezbędne wprowadzenie pytań szczegółowych, które zostały postawione studentom w przeprowadzonej ankiecie¹⁰. Nawiązują one do takich terminów jak: region, obywatel Polski (Polak), Europejczyk i Obywatel Świata, ponieważ — jak się okazuje — terminy te są obecne w języku i świadomości młodego pokolenia¹¹. Zasadne wydaje się również postawienie pytania, czy używanie tych

terminów przez młodzież świadczy o obniżaniu się poziomu świadomości narodowej lub regionalnej badanej grupy społecznej¹², czy też mamy do czynienia z występowaniem używanych aktualnie przez media zbitek słownych?

Postawy młodzieży akademickiej wobec regionu, narodu i Europy

Badani mają swoją wizję Europy oraz skalę oczekiwań w stosunku do niej¹³, nie burzy to jednak funkcjonującego w ich świadomości modelu tożsamości narodowej. W grupie tej aż 83% czuje się przede wszystkim Polakami. Wyboru takiego dokonali w jednakowym stopniu studenci-Cieszyniacy, jak i ci, którzy pochodzą z innych obszarów Polski. 0,9% badanej młodzieży określa siebie głównie w kategoriach europejskich, a następnie — narodowych. Jest również pewna grupa osób przejawiających wyższy poziom tożsamości regionalnej (10,3% badanych) niż europejskiej. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż wśród tych, którzy wybrali ten obszar tożsamości, dominowali rodowici Cieszyniacy¹⁴. Okazuje się, że badana młodzież akademicka nie uważa siebie — być może jeszcze — za Obywateli Świata¹⁵. Podobne spostrzeżenia można poczynić w stosunku do studentów z regionu cieszyńskiego, jak i spoza niego. Młodzież wypowiada się również jako grupa w jednakowym stopniu czująca się Polakami i Europejczykami. U 6,8% badanych nie występuje identyfikacja z własnym narodem. Oznacza to, że wskutek różnych przyczyn — zatracili oni swoją polską tożsamość.

Cechy zewnętrzne i osobowościowe przyszłego Europejczyka

Ponadnarodowa płaszczyzna tożsamości ujmowana w kategorii europejskości czy obywatelstwa świata ma dla młodzieży studenckiej niewielkie znaczenie, gdyż badani w niewielkim stopniu czują się Europejczykami i nie przejawiają duchowych więzów z Europą. Mają oni jednak utrwalony w swojej świadomości model przyszłego Europejczyka. Składają się na niego cechy zewnętrzne oraz cechy (wartości), które powinny charakteryzować Obywatela Europy, czyli dyspozycje osobowościowe warunkujące stosunek człowieka do własnego narodu, do innych narodów i mniejszości narodowych, a także stosunek do problemów europejskich i światowych.

W pytaniu dotyczącym pożądaných cech zewnętrznych osoby aspirującej do miana Europejczyka, ankietowani mieli do wyboru 6 określeń, z których wybrać mogli wszystkie, względnie tylko te, które uważali za najważniejsze¹⁶. Zdecydowana większość studentów (82%) wybrała 3 cechy znamionujące — jej zdaniem — prawdziwego Europejczyka, a mianowicie: elegancki ubiór, zadbany wygląd oraz dbałość o higieniczny (zdrowy) tryb życia. W jednakowym stopniu cechy te

akceptowali mieszkańcy zarówno dużych aglomeracji miejskich, jak i małych miast. Brak również znaczących rozbieżności w wypowiedziach mieszkańców regionu cieszyńskiego i studentów z pozostałych obszarów Polski. Kategorie te wydają się istotne dlatego, że w opozycji do nich wymienione zostały inne cechy, tj. otwartość na otoczenie, jego odbiór (przez otoczenie) oraz zewnętrzne sposoby porozumiewania się. Można tu zauważyć, że studenci pochodzący z małych miast w mniejszym stopniu preferowali te cechy, gdyż wybrało je odpowiednio 41%, 40% i 43% ankietowanych.

Dla badanej młodzieży przyszły Europejczyk powinien być przede wszystkim osobą tolerancyjną i otwartą w stosunku do innych. Za najważniejsze uznano te cechy aż 92% ankietowanych. Tylko 8% studentów spostrzega tolerancyjność i otwartość jako mniej istotne, przedkładając ponad te wartości: inteligencję (82%), rozsądek (60,3%), wykształcenie (70%) oraz dobrą znajomość języków obcych (88,7%). Wypowiedzi badanych osób nie różnicuje w tym zakresie miejsce zamieszkania.

Charakteryzując stosunek Europejczyka do własnego narodu, studenci podkreślają konieczność zachowania przede wszystkim własnej (odrębnej) świadomości narodowej. Postawę patriotyczną podkreśla — jako ważną — 80,2% badanych. Znaczna grupa studentów wymieniła także odpowiedzialność w stosunku do współobywateli (76,5%) oraz świadomość regionalną — jako jedną z istotnych postaw (75%). Warto w tym miejscu podkreślić, że młodzież akademicka wywodząca się ze Śląska Cieszyńskiego akcentuje tę cechę mocniej, aniżeli inne grupy badanych osób. Różnice te są jednak nieistotne statystycznie.

Kolejna kategoria wyobrażeń odnosi się do postaw, jakie powinien przejawiać Europejczyk w stosunku do innych narodów i grup mniejszościowych. Zdecydowana większość badanych (53%) oczekuje, że będzie on przejawiał zainteresowanie kulturą, historią i życiem innych narodów oraz mniejszości narodowych. Studenci podkreślają również — jako istotne — myślenie i świadomość wielokulturową przyszłego Europejczyka. Wyboru takiego dokonało 67,1% badanych. Dla młodzieży akademickiej ważne jest także to, by żył on bez przesądów wobec innych (60,3%) oraz bez nienawiści do grup etnicznych bądź narodowych (76%).

W stosunku do problemów europejskich i światowych Obywatel Europy powinien przejawiać — zdaniem ankietowanych — następujące zachowania: — działać z punktu widzenia integrującej się Europy (47%) — przejawiać zainteresowanie problemami europejskimi oraz światowymi (72%).

Analiza zaprezentowanego materiału badawczego umożliwia sformułowanie wniosków, które odnoszą się zarówno do pytania o postawy młodzieży akademickiej względem regionu, Ojczyzny i Europy, jak i do cech zewnętrznych i osobowościowych, którymi powinien się charakteryzować Europejczyk.

Oceniając postawy studentów względem takich pojęć jak: region, Ojczyzna i Europa, można zauważyć, że młodzież, w większości, deklaruje swój związek emocjonalny z szeroko rozumianą Ojczyzną — Polską. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że spośród osób bardziej związanych z regionem większość wywodzi się z Ziemi Cieszyńskiej. Preferencję tę można tłumaczyć tym, że studenci przybywający tutaj „z zewnątrz” znaleźli się z dala od swojego miejsca urodzenia, a więc nie występuje u nich identyfikacja o charakterze bezpośrednim. Studenci pochodzący z regionu cieszyńskiego mieszkają „u siebie”, a więc ich stopień identyfikacji z miejscem urodzenia jest siłą rzeczy większy. W minimalnym tylko stopniu da się zauważyć występujące wśród ankietowanych preferencje ponadnarodowe.

Wizerunek Europejczyka kojarzy się badanej grupie przede wszystkim z człowiekiem elegancko ubranym, zadbanym i zabiegającym o korzystny jego odbiór przez otoczenie. Można zauważyć, że stopień preferencji wzrasta w miarę wyższego wykształcenia rodziców, a także standardu życia. Trudno natomiast dostrzec tę zależność w odniesieniu do regionu pochodzenia studentów, jak i wielkości miejscowości, z których ankietowani się wywodzą.

Od przyszłego Europejczyka wymagana jest tolerancja i otwartość w stosunku do innych narodów lub grup etnicznych (92%), a także wysoki poziom inteligencji (82%). Do cech osobowości przypisywanych Europejczykowi, młodzież zalicza również staranne wykształcenie (70%) oraz dobrą znajomość języków obcych (88,7%).

Młodzież akademicka oczekuje od obywateli Europy postawy patriotycznej względem swojego narodu, a zarazem myślenia i świadomości wielokulturowej. Wśród postaw najbardziej pożądanych wymienia się też akceptowanie innych narodów i mniejszości narodowych oraz życie bez przesądów i nienawiści.

Funkcjonujący w świadomości młodzieży akademickiej model Europejczyka, zarówno w zakresie wyobrażeń odnoszących się do jego cech zewnętrznych, jak i do zajmowanych przez niego postaw wobec współczesnych problemów narodowych i ogólnoludzkich (społecznych), nie jest — w opinii studentów cieszyńskich — sprzeczny z postawą patriotyczną. Postawa ta wymagana jest być może dlatego, że przejawiają oni wysoki poziom tożsamości i świadomości narodowej¹⁷.

Z powyższych uwag wyłania się następujący wniosek natury ogólnej, który można traktować jako postulat dotyczący jednego z celów wychowawczych współczesnej szkoły polskiej w zakresie przygotowania młodzieży do integracji europejskiej — powinna ona uczyć młodzież myślenia globalnego o Europie i świecie, przez co rozumiem kształtowanie pozytywnego podejścia do innych narodów i wspólnot etnicznych przy równoczesnym pielęgnowaniu wartości regionalnych i narodowych.

Przypisy

¹ Pod tym terminem rozumie się dostosowywanie polskich norm prawnych i modelu gospodarki do norm prawnych i modelu gospodarki obowiązujących w krajach członkowskich EWG.

² H. Samsonowicz: *Miejsce Polski w Europie*. Warszawa 1995, s. 10, 86, 148.

³ Por. E. Skotnicka-Hlasiewicz, Wł. Wesołowski: *Europa społeczeństw obywatelskich i Europa wspólnot narodowych*. (W:) „Kultura i Społeczeństwo 1995, nr 2, s. 174.

⁴ S. Nowak: *Pojęcie postaw w teoriach i stosowanych badaniach społecznych*. (W:) S. Nowak (red.): *Teoria postaw*. Warszawa 1973, s. 73.

⁵ E. Nowicka: *Polskość w świadomości młodzieży szkolnej i studenckiej*. (W:) „Przegląd Polonijny” 1993, nr 1, s. 39.

⁶ B. Świdorski: *Europa czy demokracja?* (W:) „Nowa Respublica” 1996, nr 5, s. 26–27.

⁷ A. Schaff: *Stereotypy a działania ludzkie*. Warszawa 1981, s. 56–58.

⁸ R. Kantor: *Kultura pogranicza jako problem etnograficzny*. (W:) *Zderzenie i przenikanie kultur na pograniczach*. Opole 1988, s. 55.

Z. Jasiński: *Szkola na Pograniczu*. (W:) *Zderzenie i przenikanie kultur na pograniczach*. cyt. wyd., s. 55.

⁹ Ze względu na tak niewielką grupę mężczyzn w ujęciu statystycznym nie uwzględniono pki badanych studentów jako odrębnej zmiennej.

¹⁰ Ankieta sformułowana została przez Zespół Badaczy realizujących projekt pt. „Poczucie tożsamości narodowej i plany życiowe mieszkańców pogranicza.”

Ankietowanych pytano między innymi o to

— Czy czują się bardziej Polakami niż Europejczykami (Obywatelami Świata)?

— Czy czują się w jednakowym stopniu Polakami i Europejczykami?

— Czy czują się bardziej mieszkańcami regionu niż Europy?

¹¹ Stan taki potwierdzają spostrzeżenia innych badaczy tego zjawiska. Por. A. Szczurek-Boruta: *Europa — kontynentem bez granic*. (W:) T. Lewowicki (red.): *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży*. Cieszyn 1994, s. 111; E. Nowicka: *Polskość w świadomości młodzieży szkolnej i studenckiej*. cyt. wyd., s. 41.

¹² Por. B. Grabowska: *Identyfikacja z grupą społeczną jako czynnik tożsamości narodowej*. (W:) T. Lewowicki (red.): *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży*. cyt. wyd., s. 45.

¹³ Dane szczegółowe z przeprowadzonych na ten temat badań przedstawione zostaną w kolejnym opracowaniu poświęconym temu zagadnieniu.

¹⁴ Mam na myśli osoby, które wywodzą się z Cieszyńskiego (regionu Cieszyńskiego). Podobne wyniki uzyskano w innych badaniach prowadzonych na tym obszarze Polski. Ukazują one silny związek emocjonalny młodzieży cieszyńskiej z regionem. Por. J. Suchodolska: *Identyfikacja z regionem a plany młodzieży Pogranicza*. (W:) T. Lewowicki (red.): *Społeczności młodzieżowe na Pograniczu*. Cieszyn 1995; E. Nowicka: *Co o sobie myślimy?* „Wiedza i życie” 1996, nr 4, s. 37.

¹⁵ Tamże, s. 37.

¹⁶ W pytaniu tym nie zastosowano układu rankingowego. Zabieg ten miał na celu uchwycenie preferencji statycznych, a nie dynamicznych.

¹⁷ J. Suchodolska: *Próba określenia świadomości narodowej na tle wiedzy historycznej badanych grup uczniów*. (W:) T. Lewowicki (red.): *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży*. cyt. wyd.